

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Філологічний факультет
Кафедра української мови та славістики**

ЛІНГВІСТИЧНІ СТУДІЇ МОЛОДИХ ДОСЛІДНИКІВ

Збірник наукових праць

Випуск 14

Рівне – 2025

*Рекомендовано до друку вченою радою Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол № 8 від 30 червня 2025 року)*

Рецензенти:

Ніколаєнко Л. І., кандидат філологічних наук, старший науковий співробітник відділу слов'янських мов Інституту мовознавства імені О. О. Потебні;

Мединська Н. М., доктор філологічних наук, професор кафедри української мови та методик викладання, проректор з наукової роботи Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука;

Деменчук О. В., доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри романо-германської філології Рівненського державного гуманітарного університету.

Редакційна колегія:

Адах Н. А., канд. філол. н., доцент кафедри української мови та славістики РДГУ (*заст. гол. ред.*);

Антончук О. М., канд. пед. наук, доцент кафедри української мови та славістики РДГУ;

Архангельська А. М., докт. філол. н., професор кафедри славістики (секція україністики) Університету ім. Ф. Палацького в Оломоуці (Чеська Республіка);

Вокальчук Є. Л., канд. пед. н., доцент, завідувач навчально-методичного кабінету Рівненського економіко-технологічного коледжу НУВГП;

Волос Н. П., канд. філол. н., доцент кафедри української мови та славістики РДГУ (*гол. ред.*);

Гаврилюк Н. В., канд. філол. н., доцент кафедри української мови та славістики РДГУ (*заст. гол. ред.*);

Максимчук В. В., канд. філол. н., доцент, завідувач кафедри української мови і літератури НУ «Острозька академія»;

Мороз Л. В., канд. філол. н., професор, завідувач кафедри іноземних мов РДГУ;

Ніколайчук Г. І., канд. пед. н., професор, декан філологічного факультету РДГУ;

Павлюк Н. П., канд. пед. наук, доцент кафедри української мови та славістики РДГУ;

Ричагівська Ю. Є., канд. філол. н., доцент кафедри української мови та славістики РДГУ (*заст. гол. ред.*);

Совтис Н. М., докт. філол. н., професор, завідувач кафедри української мови та славістики РДГУ;

Шкарбан Т. М., канд. філол. н., доцент кафедри української мови та славістики РДГУ;

Шульжук Н. В., канд. філол. н., доцент кафедри української мови та славістики РДГУ.

Л 59 Лінгвістичні студії молодих дослідників: Збірник наукових праць. Рівне : РДГУ. 2025. Вип. 14. 229 с.

До збірника увійшли матеріали конференції, присвяченої пам'яті професора Каленика Шульжука та професорки Галини Вокальчук, зокрема статті молодих дослідників і провідних фахівців у галузі філології та лінгводидактики.. У працях розглянуто актуальні питання граматики сучасної української мови, лексикології, проблеми мовної освіти, актуальні питання міжкультурної комунікації, мовно-літературні трансформації.

Для науковців, викладачів, аспірантів, студентів-філологів, учнів шкіл.

Відповідальна за випуск – канд. філол. наук, доцент Н. П. Волос.

Видання здійснено в межах наукового проекту кафедри української мови та славістики Рівненського державного гуманітарного університету «Лінгвістичні студії молодих дослідників».

Шкарбан Тамара, Бабич Христина

СКЛАДНОСУРЯДНІ РЕЧЕННЯ У ПРОЗІ МАРІЇ МАТІОС

У статті досліджено особливості функціонування складносурядних речень у прозі Марії Матіос, виокремлено й ілюстровано різновиди складносурядних речень за специфікою семантико-синтаксичних відношень і використанням сурядних сполучників, порушено проблему стилістичних функцій складносурядних речень у прозовому тексті.

Ключові слова: єднальні, розділові, зіставно-протиставні сполучники, індивідуальний авторський стиль, Марія Матіос, семантико-синтаксичні відношення, складносурядне речення.

The article examines the peculiarities of the functioning of complex sentences in the prose of Maria Matios, identifies and illustrates varieties of complex sentences according to the specifics of semantic and syntactic relations and the use of ordinal conjunctions, and raises the problem of stylistic functions of complex sentences in prose texts.

Key words: connecting, separating, comparative-contrastive conjunctions, individual authorial style, Maria Matios, semantic-syntactic relations, complex sentence.

Марія Матіос – відома українська письменниця, творчу манеру якої варто досліджувати і з літературознавчого, і з мовознавчого погляду. Одним із фрагментів індивідуального авторського стилю є специфіка використання синтаксичних конструкцій, які у прозовому тексті виконують різні функції –

створюють задуманий автором ритм оповіді, вносять емоційність, інтимність, забезпечують експресивність.

Окремі аспекти ідіостилю Марії Матіос досліджували Н. Завадська, І. Насмінчук, Л. Макаренко, Ж. Колоїз, С. Ковпик. Ми зосередимо увагу на особливості використання складносурядних речень у прозі письменниці, адже синтаксична організація прозового тексту – важлива характеристика авторської манери.

Складносурядні речення – одна з центральних моделей у системі складного речення української мови. Для них характерне поєднання двох або більше частин, рівноправних граматично й за змістом, поєднаних сурядним зв'язком. Залежно від граматичної природи сполучників, що використовуються для зв'язку між частинами, такі структури традиційно поділяють на речення з єднальними, зіставно-протиставними, розділовими, градаційними сполучниками.

Науковці зауважують, що складносурядні речення можуть реалізувати як прості, так і складніші зв'язки між явищами, подіями – одночасність, послідовність, протиставлення, зіставлення, вибір, причинову або умовну залежність. Так, автори навчального видання «Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання» виокремлюють невластиві єднальні речення, у яких «єднальне значення ускладнюється відтінком послідовності, причинно-наслідкової зумовленості, протиставлення, допустовості, приєднання тощо» [3, с. 606]. Але все одно в межах складносурядної структури граматично зберігається рівноправність компонентів.

Серед складносурядних конструкцій із єднальними сполучниками (*і, й, та* (у значенні *і*), *ні...*, *ні, ані...*, *ані*) центральну позицію у прозі Марії Матіос займають ті структури, у яких представлені семантико-синтаксичні відношення послідовності дій, станів. Наприклад: *Тепер Маріца розстеляла теплу ковдру на підлогу – і знов двоє великих дітей із дня у день робили одноманітну роботу* [2, с. 27]; *Проте хлопчик щоразу веселіше кліпав на маму туманними* –

Христофоровими – очима, і через три тижні після народження дитини Маріца в ЗАГСі твердим голосом сказала: Христофор [2, с. 15]. Такі речення лінгвісти зараховують до відкритих структур.

У текстах творів Марії Матіос регулярно функціонують складносурядні речення з єднальними сполучниками, які виражають причиново-наслідкові семантико-синтаксичні відношення: *Тоді Маріца починала майже нечутно мугикати собі під ніс мелодію у такт посопування немовляти – і солодка радість незнаной досі розкоші гостро прорізала, а далі повільно наповнювала її легке після пологів тіло* [2, с. 15]. Граматисти зауважують, що в таких конструкціях єднальний сполучник самостійно передати відтінки причинової семантики не може, «йому допомагає певна лексика, форми присудків, зміст складових частин тощо» [3, с. 606].

За нашими підрахунками, складносурядні речення з семантико-синтаксичними відношеннями одночасності дій, станів займають напіврегулярну позицію в прозі Марії Матіос (*Вдягала газдиню – і в неї тремтіли руки* [2, с. 14]. Каленик Шульжук звертає увагу на те, що така семантика зазвичай «виражена однаковими видо-часовими дієслівними формами» [4, с. 234], однак це передусім стосується складносурядних елементарних речень, у складносурядних багатокomпонентних конструкціях ця закономірність може порушуватися.

Складносурядні речення з розділовими сполучниками виражають несумісність або чергування подій, явищ. Тому мовознавці традиційно виокремлюють дві моделі серед таких структур. Так, Іван Вихованець зауважує: «З-поміж розділових складносурядних речень вирізняють два різновиди: 1) речення із значенням взаємовиключення; 2) речення із значенням чергування» [1, с. 307]. У реченні *Чи то їй так було жаль своїх родичів із хворими від роботи хребтами, чи брав жаль через теперішню нестачу надмірного сонця над головою...* [2, с. 14] реалізовано семантику взаємовиключення [2, с. 7]. Складносурядні речення з розділовими сполучниками у творах Марії Матіос

передають вибір, вагання, невизначеність або паралельність протікання подій. Це допомагає авторці передавати стан емоційної нестабільності, виражати багатоплановість душевних хвилювань героїв.

Напіврегулярну позицію у прозі Марії Матіос займають також складносурядні речення із зіставними й протиставними сполучниками. Зокрема, у реченнях із зіставним сполучником *а* можуть бути представлені власне-зіставні, розподільно-зіставні, зіставно-наслідкові семантико-синтаксичні відношення. Наприклад: *Спочатку на подвір'ї став вїйт – новий сільський голова, а за ним солдат-мадляр із затиканим пір'ям у картузі, із підв'язаною до шиї лівою рукою* [2, с. 31].

Протиставні семантико-синтаксичні відношення, реалізовані за допомогою сполучників *а, але, та* (в значенні *але*), *зате, проте, однак*, у прозі Марії Матіос часто виражають внутрішній спротив, драматичні злами, боротьбу героя з емоціями або обставинами: *Недосяжні й безтурботні зірки невинно тремтять над її головою – але жодна з них не може втішити байдужого Маріциного зору* [2, с. 35]; *Повний місяць гойдається в легких поодиноких хмаринках – проте його забава не має зараз жодного чару, жодного змісту* [2, с. 35]; *Жінка готова крикнути в ніч – але цієї миті вікно її недалекої квартири вибухає яскравим світлом* [2, с. 38]. Протиставлення, підсилене авторською пунктуацією, формує драматичну напругу, підсилює внутрішній конфлікт персонажів.

Периферійну позицію у прозі Марії Матіос займають складносурядні речення з градаційними та умовно-наслідковими семантико-синтаксичними відношеннями, що не суперечить загальній тенденції функціонування складносурядних речень у художньому стилі. Зафіксовані нами у творах Марії Матіос складносурядні речення з приєднувальними сполучниками становлять незначний фрагмент. Зазвичай для поєднання частин такої конструкції авторка використовує сполучник *та й*.

У досліджуваному матеріалі представлені складносурядні неелементарні речення. На окрему увагу заслуговують ті з них, у яких реалізовано не один тип семантико-синтаксичних відношень, наприклад, розділові та протиставні: ... *Чи то так допомгла гадюка, чи так на небі стали зорі, але фронт обійшов стороною як Панську долину, так і довколишні хутори, подавшись собі на Берегомет* [2, с. 36]. В інших випадках ідеться про один тип семантико-синтаксичних відношень і, відповідно, повтор сполучників. Тоді можна говорити про полісиндетон як засіб інтонаційного членування та стилістичної драматизації, що створює ефект емоційного нагнітання або динаміки в оповіді. Семантико-синтаксичні відношення одночасності ми зафіксували і в багатокомпонентних структурах із сурядністю та підрядністю: *Христофорчик сидів на підлозі біля ліжка з кривавими руками – і сльози лилися йому з ясних, як здалося матері, очей – заливаючи жаром усе її стерпле єство* [2, с. 14].

Отже, різні типи складносурядного речення активно представлені у прозі Марії Матіос. Центральна позиція належить конструкціям із семантико-синтаксичними відношеннями послідовності. Регулярно функціонують структури з причиново-наслідковими семантико-синтаксичними відношеннями. Напіврегулярно авторка вживає речення із зіставними, протиставними, розділовими семантико-синтаксичними відношеннями, а також із семантикою одночасності дій, станів. Раритетними виступають складносурядні речення, у яких представлена умовно-наслідкова, градаційна, приєднувальна семантика.

Будучи гнучкими синтаксичними одиницями, складносурядні речення виконують важливу функційну та стилістичну роль. Чергуючи різні типи речень, авторка будує прогнозований ритм оповіді, яскраву інтонаційну картину, передає психологічну напругу.

Література

1. Вихованець І. Р. Граматика української мови: Синтаксис. Київ: «Либідь», 1993. 364 с.
2. Матіос Марія. Москалиця; Мама Маріца – дружина Христофора Колумба: Видання друге. Львів : ЛА «Піраміда», 2011. 64 + 48 с.
3. Слинко І. І. Гуйванюк Н. В., Кобилянська М. Ф. Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання : Навч. посібник. Київ: Вища школа, 1994. 670 с.
4. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови: Підручник. Київ: Видавничий центр «Академія». 408 с.

ЗМІСТ

НА ПОШАНУ СВІТЛОЇ ПАМ'ЯТІ
ПРОФЕСОРА КАЛЕНИКА ФЕДОРОВИЧА ШУЛЬЖУКА ТА
ПРОФЕСОРКИ ГАЛИНИ МИКОЛАЇВНИ ВОКАЛЬЧУК

Адах Наталія, Гаврилюк Наталія

ЗАВЖДИ В ПОШУКАХ НОВОГО: ТВОРЧОСВІТ ПРОФЕСОРА ГАЛИНИ
МИКОЛАЇВНИ ВОКАЛЬЧУК.....4

Ричагівська Юлія

ГРАМАТИЧНІ ОБРІЇ ПРОФЕСОРА КАЛЕНИКА ШУЛЬЖУКА.....13

РОЗДІЛ 1

ІННОВАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ У ГРАМАТИЦІ УКРАЇНСЬКОЇ ТА
СЛОВ'ЯНСЬКИХ МОВ ЄС

Барчук Людмила

СТИЛІСТИЧНИЙ СИНТАКСИС ЯК РОЗДІЛ ЛІНГВОСТИЛІСТИКИ.....20

Волос Наталія, Авдейчик Катерина

СИНТАКСИЧНІ КОНСТРУКЦІЇ З ОЗНАЧЕННЯМИ В РОМАНІ «ЗА СПИНОЮ»
ГАСЬКИ ШИЯН: СТРУКТУРНО-ФУНКЦІЙНИЙ АСПЕКТ.....25

Волос Наталія, Баковецька Дарина

КОМУНІКАТИВНО-ПРАГМАТИЧНЕ НАВАНТАЖЕННЯ СКЛАДНИХ
СПОЛУЧНИКОВИХ КОНСТРУКЦІЙ НЕРОЗЧЛЕНОВАНОЇ СТРУКТУРИ В
ТЕКСТАХ ТВОРІВ А. КОКОТЮХИ.....32

Волос Наталія, Сукало Тетяна

ЛІНГВАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ СКЛАДНИХ БАГАТОКОМПОНЕНТНИХ РЕЧЕНЬ У
ТВОРАХ НАТАЛІЇ ГУРНИЦЬКОЇ.....39

Шкарбан Тамара, Бабич Христина

СКЛАДНОСУРЯДНІ РЕЧЕННЯ У ПРОЗІ МАРІЇ МАТІОС.....47

Шульжук Наталія, Бальчаровська Богдана

МОРФОЛОГІЧНІ ВЕРБАЛІЗАТОРИ ЕМОЦІЙ У РОМАНІ «НЕ ОЗИРАЙСЯ І МОВЧИ» М. КІДРУКА.....	53
---	-----------

Шульжук Наталія, Пляшко Софія СИНТАКСИЧНІ МАРКЕРИ СІМЕЙНОГО КОНФЛІКТУ В ПОВІСТІ «КАЙДАШЕВА СІМ'Я» І. НЕЧУЯ-ЛЕВИЦЬКОГО.....	66
---	-----------

Шульжук Наталія, Тарасюк Анастасія ПРАГМАЛІНГВІСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЗВЕРТАНЬ У ХУДОЖНЬОМУ МОВЛЕННІ ЛІНИ КОСТЕНКО (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ «МАРУСЯ ЧУРАЙ»)	78
---	-----------

РОЗДІЛ 2

ЛЕКСИЧНА СИСТЕМА МОВИ В ЇЇ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКАХ І ДИНАМІЦІ

Буян Софія ОСОБЛИВОСТІ МОВНОЇ ПОВЕДІНКИ В ІНТЕРНЕТІ: СЛЕНГ, ЕМОДЗІ, МЕМИ,	93
--	-----------

Маслова Юлія РЕПРЕЗЕТАЦІЯ МЕДИЧНОЇ ТЕРМІННОЇ ЛЕКСИКИ У ГАЗЕТНОМУ ДИСКУРСІ ВОЄННОГО ПЕРІОДУ.....	98
--	-----------

Омельковець Руслана, Свірса Діана КОГНІТИВНО-ЛІНГВІСТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ НОМІНАЦІЇ «БУДЯК ПОНИКЛИЙ» У ФОЛЬКЛОРНИХ ТЕКСТАХ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ: ЕТНОСЕМІОТИЧНИЙ АСПЕКТ.....	111
--	------------

Самсонік Інна СУЧАСНИЙ МОЛОДІЖНИЙ СЛЕНГ ЯК МОВНЕ ЯВИЩЕ.....	117
--	------------

Ясак Світлана ТИПОВІ АНОРМАТИВИ В МОВЛЕННІ СУЧАСНОГО СТУДЕНТА.....	124
---	------------

РОЗДІЛ 3

МОВНА ОСВІТА: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Антончук Олександр

СУЧАСНИЙ ПІСЕННИЙ ДИСКУРС У МОВНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ.....132

Жакун Людмила

**ФОРМУВАННЯ МОВНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ПРЕДМЕТУ
«УКРАЇНСЬКА МОВА ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ».....139**

Левкович Софія

**ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ВИВЧЕННЯ ДІАЛЕКТНОЇ ЛЕКСИКИ В
ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ЗАКЛАДАХ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....145**

Левшунова Олена

**ЕСЕ ЯК ВИД НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ НА ЗАНЯТТЯХ
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ.....150**

Павлюк Наталія

**ВПЛИВ МЕМІВ, РЕКЛАМИ Й ВІДЕО НА ВИВЧЕННЯ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ
МОВИ У ШКОЛІ.....158**

РОЗДІЛ 4

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ ТА ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО

Білоконенко Людмила

МІЖКУЛЬТУРНІ ВІДМІННОСТІ ЯК ДЖЕРЕЛО КОНФЛІКТІВ.....174

Прохасько Маркіян

**ТЛУМАЧЕННЯ НАВКОЛИШНЬОГО СВІТУ ЯК РОБОТА АВТОРА З
МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ.....182**

РОЗДІЛ 5
МОВНО-ЛІТЕРАТУРНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ В УМОВАХ
СУСПІЛЬНИХ КРИЗ І ВИКЛИКІВ

Іванова Ольга

ВТІЛЕННЯ ОСНОВНИХ ЕКЗИСТЕНЦІЙНИХ КАТЕГОРІЙ У ПОВІСТІ-ПРИТЧІ
Р. БАХА «ЧАЙКА ДЖОНАТАН ЛІВІНГСТОН».....191

Носок Анастасія, Савенок Марія

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ КОНЦЕПТУ ХАТА В «КОБЗАРІ» ТАРАСА ШЕВЧЕНКА.....196

Оздемір Оксана

СИМВОЛІКА РОМАНУ ІЄНА БЕНКСА «ОСИНА ФАБРИКА».....206

ХРОНІКА

Совтис Наталія, Волос Наталія, Шкарбан Тамара

Всеукраїнська науково-практична конференція «УКРАЇНСЬКА МОВА В
НАЦІОНАЛЬНОМУ ТА СВІТОВОМУ ВИМІРАХ» (м. Рівне, 29 травня
2025 року).....212

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ.....223

ЗМІСТ.....225

Наукове видання

ЛІНГВІСТИЧНІ СТУДІЇ МОЛОДИХ ДОСЛІДНИКІВ

Збірник наукових праць «Лінгвістичні студії молодих дослідників»

У збірнику збережено авторську орфографію і пунктуацію

Автори опублікованих матеріалів несуть повну
відповідальність за підбір, точність наведених фактів,
цитат, власних найменувань, статистичних та інших відомостей

Випуск 14

Головний редактор *Волос Н. П.*

Заступники головного редактора *Адах Н. А., Гаврилюк Н. В., Ричагівська Ю. Є.*

Відповідальна за випуск *Волос Н. П.*

Лінгвістичні студії молодих дослідників: Збірник наукових праць. Рівне : РДГУ. 2025. Вип. 14.
229 с.

Linguistic Studios of Young Researchers: A Collection of Scientific Papers. Rivne: RSUH. 2025.
Issue 14. 229 p.

This collection includes materials from a conference dedicated to the memory of Professor Kalenyk Shulzhuk and Professor Halyna Vokalchuk, including articles by young researchers and leading experts in philology and linguodidactics.

For scholars, teachers, graduate students, philology students, and schoolchildren.

This publication was produced as part of the research project "Linguistic Studios of Young Researchers" by the Department of Ukrainian Language and Slavic Studies at Rivne State Humanitarian University.

Адреса редколегії:

кафедра української мови імені професора К. Ф. Шульжука
Рівненського державного гуманітарного університету, вул. Пластова, 31, м. Рівне, 33000.